

Ширяєв Т.В.

старший викладач,

Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури

СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КИЇВСЬКИХ ГОТЕЛІВ ПІДВИЩЕНОГО КОМФОРТУ ДОБИ АРХІТЕКТУРНОГО ЕКЛЕКТИЗМУ

Еклектизм (1850-ті роки ХІХ ст. – початок ХХ ст.). Архітектурний стиль та найбільш довгий за часом, стилістичний етап розвитку архітектури Києва ХІХ ст., характерною ознакою якого стало активне використання різних історичних стилів для створення нових архітектурних образів. В готельному господарстві Києва еклектизм був представлений ремінісценцією історичної течії – ренесансу. Саме у стилістиці неоренесансу було побудовано переважну більшість київських готелів підвищеного комфорту 22 з 25 (88%). У зв'язку з тривалим періодом домінування неоренесансних форм, в київській архітектурі утворилося декілька головних стилістичних напрямків, за якими можна систематизувати готелі підвищеного комфорту, які були побудовані упродовж досліджуваного часового проміжку:

- Неокласичний ренесанс (50–70-ті роки ХІХ ст.).
- Неоренесанс (початок 70-х ХІХ ст. – початок ХХ ст.).
- Цегляний стиль (кінець 70-х – 90-ті роки ХІХ ст.).
- Київський ренесанс (90-ті роки ХІХ ст. – початок ХХ ст.).

Неокласичний ренесанс – початковий стилістичний етап, який збігся у часі з завершенням пізнього класицизму. Подібна накладка перехідного періоду надавала першим неоренесансним готелям Києва цікавого стилістичного забарвлення. Головною особливістю якого став своєрідний симбіоз структурної побудови фасаду за неокласичною схемою з використанням для декорування елементів оздоблення запозичених з інших архітектурних течій, зокрема ренесансу. Характерними стилістичними рисами цього етапу стали:

- горизонтальна спрямованість візуальної динаміки фасаду, з чіткою центрально-осьовою симетрією побудови композиції (запозичене з неокласицизму);

- стримане декорування елементів екстер'єру, яке зовні дуже нагадувало оздоблення будівель пізнього класицизму; зокрема, площина стіни не була задіяна у декоруванні фасаду;

- перші ознаки використання деяких форм та декоративних елементів, запозичених з інших стилів (ренесансу, бароко, відродження тощо).

Готелі, які належали до цього стилістичного етапу, були побудовані головним чином на початку 70-х років ХІХ ст.: «Гранд-Готель», «Савой-Готель» та «Франсуа», і лише готель «Росія» мав іншу дату відкриття – початок 50-х років (ймовірно 1853 рік).

Неоренесанс – доба стилістичного розвитку класичного неоренесансу, яка тривала майже 30 років (кінець 70-х років XIX ст. – початок XX ст.). У Києві цей архітектурний період отримав назву «стиль купецької архітектури». Не дивно, що це був найдовший стилістичний етап архітектурного еkleктизму, адже саме на нього припадали обидва міські будівельні буми (у середині 70-х та наприкінці 90-х років XIX ст.) – так звані «київські будівельні лихоманки».

У цей час спостерігається повний відхід від композиційних канонів побудови фасадів, притаманних пізньому класицизму та вироблення власних правил формування візуального образу споруди. На зміну площинності та монументальності неокласичних форм, приходять мальовничість і пластичність сприйняття візуального образу об'єму будівлі. Поступово починається етап домінування рясного декорування елементів фасаду та площини стіни над загальною і єдиною структурою побудовою. Саме це і дало привід говорити про неоренесанс, як про самий ремінісцентний стилістичний період київської архітектури другої половини XIX – початку XX ст.:

- Відміна правила непарності вікон та чіткої центрально-осьової композиції побудови фасаду (осьової симетрії).

- Активне використання для декорування елементів, запозичених з інших архітектурних стилів.

- Включення до зони декорування усієї площини стіни, а не тільки її окремих елементів та вузлів. Наприклад, використання об'ємних декоративних елементів (руств, колон, еркерів, об'ємної скульптури).

- Залучення до візуального образу будинку простору над завершальним карнизом та його активна розробка у вигляді різних надбудов (завершальних башт, мансардних поверхів, декоративних елементів, об'ємною скульптурою тощо).

До цього стилістичного напрямку можна віднести такі київські готелі підвищеного комфорту, як: «Франція», «Північний», «Прага», «Марсель» та «Універсал».

Цегляний стиль – напрямок, який став абсолютно повноцінним та самодостатнім стилістичним надбанням київської архітектури другої половини XIX ст. Це сталося завдяки індивідуальному авторському баченню шляхів розвитку неоренесансного стилю київськими архітекторами.

Вважається, що принципи формування пластики фасаду будівель тільки завдяки використанню нетинькованої цегли при оздобленні київських житлових будинків належать відомому київському архітектору В. М. Ніколаєву, котрий запозичив його з європейської архітектури, коли проходив у 1874 році курс стажування на території Австрії та Німеччини.

Про цегляний стиль у київській готельній архітектурі на повний голос заговорили після того, як у 1876 році В. М. Ніколаєв на розі Хрещатика та Бессарабської площі побудував готель «Великий Національний», який по праву носив звання одного з найкрасивіших будинків Хрещатика та став взірцем київської цегляної архітектури.

Серед особливостей цього напрямку слід виділити:

- Візуальне сприйняття площини стіни виключно за рахунок гри світла і тіні необробленого мурування.

- Широке використання неоготичних елементів оздоблення.

- Використання дуже якісної облицювальної цегли та наявність великої кількості формоутворюючих елементів.

До цієї течії київської неоренесансної архітектури належали такі готелі: «Великий Національний», «Гладиюка», «Лувр», «Ліон», «Стародавня Русь» та «Англія».

Київський ренесанс – це ще один стилістичний напрямок неоренесансу, який отримав власну назву. Він став результатом еволюційного розвитку еклектизму та його завершальним етапом. За загальною парадигмою свого походження він був дуже схожий на цегляний стиль. Адже до його формування призвели індивідуальні авторські надбання.

Поштовхом для вживання цього терміну послужили будинки відомого київського архітектора та техніка А.-Ф. Краусса, які мали настільки особливий, впізнаваний зовнішній вигляд, що поклали початок розвитку нового, характерного етапу неоренесансу кінця ХІХ – початку ХХ ст.

Головною особливістю «київського ренесансу» стало занадто активне використання для декорування елементів різних історичних епох:

- Повне домінування елементів оздоблення над площиною стіни.

- Перетворення архітектурного ордеру в декоративний елемент оздоблення (що споріднює його з модерном).

- Активне поєднання різних архітектурних стилів в єдиному образі будівлі («рівність усіх епох в архітектурі» – головна теза еклектизму).

- Дуже активне використання об'ємної архітектурної пластики (еркерів, башт, балконів, колон тощо) та об'ємних декоративних елементів (скульптури, барельєфів, орнаментів тощо).

Головна мета цих перетворень – репрезентативний, багато декорований вигляд готелю. Завдяки цьому поступово художня складова взяла гору над структурністю і чіткістю ордерної системи.

Саме до таких принципів індивідуального трактування стилістичної візуалізації належали проекти київського архітектора та техніка А.-Ф. К. Краусса, який наприкінці ХІХ ст. запропонував нове, самобутнє бачення розвитку неоренесансної архітектури Києва, яке базувалося на широкому використанні елементів архітектури різних культур та стилів: готичної, мавританської, барочної... в єдиному об'єкті, що призводило іноді до доволі суперечливих трактувань. Так, наприклад, фасадна стилістика готелю «Пале-Рояль» описувалася фахівцями і як: «неоренесанс з елементами мавританського та російського стилів», так і «французький псевдоренесанс під впливом декадентської архітектури часів Луї Наполеона».

Варто зауважити, що певним чином цей принцип екстер'єрної стилістики дуже нагадував забудову великих європейських міст другої половині ХХ ст., тому доволі часто готелі «Континенталь», «Оріон», «Берлін» та «Ермітаж» називали зразками паризько-віденської архітектури.

До «київського ренесансу» слід віднести наступні відомі київські готелі: «Континенталь», «Оріон», «Берлін», «Пале Рояль», «Ермітаж». Усі вони були побудовані наприкінці 90-х років ХХ ст. – початку ХХІ ст. Авторство чотирьох з них належать Крауссу. Однак найкращий готель Києва початку ХХІ ст. «Континенталь», проектували інші київські архітектори Г. П. Шлейфер та Е.-Ф. П. Брадтман.

Список використаних джерел:

1. Кириченко Е. И. Русская архитектура 1830-1910-х годов / Евгения Ивановна Кириченко. – Москва: Искусство, 1982. – 396 с.
2. Кальницький М. Б. Забудова Києва доби класичного капіталізму / М. Б. Кальницький, Н. М. Кондель-Пермінова, Т. В. Скібіцька. – Київ: Варто, 2012. – 560 с.
3. Ясиевич В. Е. Архитектура Украины на рубеже XIX-XX веков / Владимир Евгеньевич Ясиевич. – Київ: Будівельник, 1988. – 184 с.
4. Тимофієнко В. І. Історія української архітектури / В. І. Тимофієнко, В. В. Вечерський, Ю. С. Асєєв. – Київ: Техніка, 2003. – 472 с.
5. Кириченко Е. И. Архитектурные теории XIX века в России / Евгения Ивановна Кириченко. – Москва: Искусство, 1986. – 344 с.